

העולם הערבי מתנתק באיטיות מאיראן, ויש לכך משמעויות מרחיקות לכת

written by פרופ' זכי שלום | 24.09.2026

משהו מעניין מתחיל להתרחש בשיח הערבי. עדיין מוקדם לדבר על מהפכה רעיונית, ובוודאי שאין בסיס לקבוע שמדובר בעמדת רוב. אבל קולות שבעבר נשמעו מפוזרים מקבלים לאחרונה הד ברור יותר: העולם הערבי צריך להחזיר לידיה את האחריות לעיצוב ביטחונה ועתידו, ולא לאפשר למעצמות אזוריות לא-ערביות לעצב עבורו את הסדר האזורי.

הקריאה נשמעת עתה גם בדרגים מדיניים בכירים. מזכ"ל הליגה הערבית, נביל פהמי, קרא לתגובה ערבית מאוחדת והדגיש כי ביטחונה של כל מדינה ערבית הוא חלק מן הביטחון הלאומי הערבי. שר החוץ המצרי, בדר עבד אל-עאטי, קרא לחיזוק מערכת הביטחון הלאומי הערבי, ושר החוץ המרוקאי, נאסר בוריטה, הדגיש את הצורך בחיזוק הלכידות והפעולה הערבית המשותפת.

לצד נשמעים קולות דומים גם מתוך הציבור השיעי: בעיראק קורא ג'אט' אל-תמימי לחיזוק המדינה והאזרחות מול המיליציות וההשפעה החיצונית, ובלבנון מותחת העיתונאית השיעית דימה סאדק ביקורת חריפה על חיזבאללה ועל כפיפותו לאיראן.

אין פירוש הדבר שהעולם הערבי מתייצב כולו נגד איראן או טורקיה. אדרבה, מדינות מפרץ מרכזיות מבקשות לקיים דיאלוג עם טהרן. החידוש האפשרי נמצא במקום אחר: התחזקות התפיסה שלפיה הערבים עצמם צריכים להיות הגורם המרכזי המעצב את המרחב הערבי.

מדוע דווקא עכשיו?

הסבר מרכזי נמצא בשחיקת עוצמתה של איראן. במשך שנים נשענה השפעתה לא רק על כוח צבאי, אלא גם על דימוי: איראן אינה מפקירה את בעלי בריתה, איומיה נלקחים ברצינות ושלוחותיה מאפשרות לה להקרין כוח ברחבי האזור.

הדימוי הזה נשחק. הפגיעה בחיזבאללה ובמערכי הכוח האיראניים, הלחץ הכלכלי הכבד והסנקציות האמריקניות מצטברים למה שאפשר לכנות "דימוס אסטרטגי". איראן נותרה מעצמה אזורית מסוכנת, אך הפער בין איומיה לבין יכולתה או נכונותה לממש אותם נעשה גלוי יותר.

הפעולה ברכס עלי א-טאהר בדרום לבנון המחישה זאת. על פי הדיווחים, איראן הזהירה מפני תגובה קשה אם ישראל תפעל שם בהיקף נרחב. ישראל פעלה למרות האזהרות, השתלטה על המרחב והשמידה תשתיות תת-קרקעיות של חיזבאללה. היא אף פרסמה את תוצאות הפעולה. התגובה האיראנית רחבת ההיקף שעליה דובר לא באה.

גם טורקיה מגלה את מגבלות כוחה. היא נותרה מעצמה אזורית מרכזית, אך מתמודדת עם אינפלציה גבוהה, יחסים מורכבים עם וושינגטון ומגבלות בתחום הצבאי. גם במסגרת הסכם ההגנה עם סעודיה, אנקרה מציעה סיוע מול החות'ים, אך נזהרת לפי שעה ממעורבות צבאית ישירה. יש הבדל בין היכולת להשפיע באזור לבין היכולת להעניק לו מטרייה ביטחונית.

על רקע זה מקבלת משמעות מיוחדת התמונה שהגיעה מגרמניה. בחסות פיקוד המרכז האמריקני (CENTCOM) נפגשו מפקדים בכירים מארצות הברית, ישראל, סעודיה, איחוד האמירויות, בחריין, כווית, קטאר, ירדן ומצרים. חלק מן המדינות הללו אינן מקיימות יחסים דיפלומטיים עם ישראל.

איראן לא הייתה בחדר. גם טורקיה לא.

אין להסיק מכך שוושינגטון החליטה להוציא את אנקרה מן המשחק. אבל קשה להתעלם מן התמונה: ארצות הברית, ישראל ושורה של מדינות ערביות דנות יחד בביטחון האזורי, בעוד שתי המעצמות הלא-ערביות המרכזיות המבקשות להשפיע על המרחב הערבי נמצאות מחוץ לחדר.

מבחינת ישראל, זו עשויה להיות התפתחות אסטרטגית חשובה. יכולותיה הצבאיות, המודיעיניות והטכנולוגיות הופכות אותה, לפחות בעיני חלק מן הממשלות הערביות, לשותפה אפשרית מול איומים משותפים. גם הדיבורים על אפשרות הרחבת הסכמי אברהם משתלבים בתמונה הזאת.

כאן נדרשת מישראל זהירות. אם אכן מתפתח בעולם הערבי רצון להחזיר למדינות ערב את האחריות לגורלן, לישראל אין עניין להציג זאת כהתייצבות ערבית תחת הנהגתה. עדיף שהתהליך יהיה ערבי במהותו. ישראל יכולה להיות שותפה במקום שבו האינטרסים נפגשים.

ממשל טראמפ עשוי לחזק את המגמה באמצעות המשך הלחץ הכלכלי על איראן והמחשת מחויבותה של ארצות הברית לבעלות בריתה. גם ההישג האחרון של טראמפ בגרינלנד עשוי לחזק את הרושם שממשלו מסוגל להפוך יוזמות שנראו תחילה בלתי סבירות למציאות אסטרטגית.

מוקדם לדבר על סדר ערבי חדש. איראן וטורקיה לא נעלמו, העולם הערבי מפוצל והסוגיה הפלסטינית מוסיפה להכביד על שיתוף פעולה גלוי עם ישראל.

אבל ייתכן שהשינוי החשוב מתחיל בתודעה: ההבנה שביטחונן, ריבונותן ועתידן של מדינות ערב צריכים להיות בראש ובראשונה בידיהן.

אם תפיסה זו תעמיק, משמעותה האסטרטגית עשויה להיות מרחיקת לכת ² גם לעולם הערבי וגם לישראל.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 24 בספטמבר 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.